

Primjer povlačenja sredstava iz fondova Europske unije od strane jedinica lokalne samouprave - studija slučaja: Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda

Janjatović, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic "Nikola Tesla" in Gospić / Veleučilište "Nikola Tesla" u Gospiću**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:107:295259>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic Nikola Tesla in Gospić - Undergraduate thesis repository](#)

VELEUČILIŠTE „NIKOLA TESLA“ U GOSPIĆU

Jelena Janjatović

PRIMJER POVLAČENJA SREDSTAVA IZ FONDOVA EUROPSKE UNIJE OD STRANE JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE - STUDIJA SLUČAJA: HRVATSKI CENTAR ZA AUTOHTONE VRSTE RIBA I RAKOVA KRŠKIH VODA

Završni rad

Gospić, 2015.

VELEUČILIŠTE „NIKOLA TESLA“ U GOSPIĆU

Stručni studij Upravni

**PRIMJER POVLAČENJA SREDSTAVA IZ FONDOVA EUROPSKE
UNIJE OD STRANE JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE - STUDIJA
SLUČAJA: HRVATSKI CENTAR ZA AUTOHTONE VRSTE RIBA I
RAKOVA KRŠKIH VODA**

Završni rad

MENTOR:

Dr.sc. Mehmed Alijagić, prof.v.šk.

STUDENT:

Jelena Janjatović
MBS: 2963000288/11

Gospić, listopad 2015.

Veleučilište „Nikola Tesla“ u Gospiću Prilog 1.

Upravni odjel

Gospić, 5. listopada 2015.

Z A D A T A K

za završni rad

Pristupniku: Jelena Janjatović MBS: 2963000288/11

Studentu stručnog studija Upravnog prava izdaje se tema završnog rada pod nazivom

PRIMJER POVLAČENJA SREDSTAVA IZ FONDOVA EUROPSKE UNIJE OD STRANE JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE - STUDIJA SLUČAJA: HRVATSKI CENTAR ZA AUTOHTONE VRSTE RIBA I RAKOVA KRŠKIH VODA

Sadržaj zadatka : Pristupnica mora izložiti temu Primjer povlačenja sredstava iz Fondova Europske unije od strane jedinica lokalne samouprave – studija slučaja: Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda (u daljnjem tekstu: Centar). U radu je potrebno izložiti kako i iz kojeg Fonda je nastao Centar, koji su ciljevi projekta te održivost projekta. Isto tako, potrebno je izložiti i sam doprinos Centra lokalnoj samoupravi, odnosno gradu Otočcu.

Završni rad izraditi sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Veleučilišta „Nikola Tesla“ u Gospiću.

Mentor: dr.sc.Mehmed Alijagić, prof.v.šk., zadano: 5. listopada 2015.,

(ime i prezime)

(nadnevak)

potpis

Pročelnik odjela: dr. sc. ALFRED ŠEREDŽIĆ predati do: 31. 10. 2015.

(ime i prezime)

(nadnevak)

potpis

Student: Jelena Janjatović, primio zadatak: 5. listopada 2015.,

(ime i prezime)

(nadnevak)

potpis

Dostavlja se:

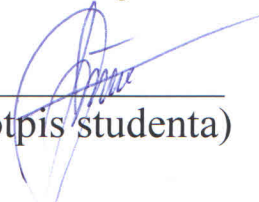
- mentoru

- pristupniku

IZJAVA

Izjavljujem da sam završni rad pod naslovom *Primjer povlačenja sredstava iz fondova europske unije od strane jedinica lokalne samouprave - studija slučaja: Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda* izradila samostalno pod nadzorom i uz stručnu pomoć mentora dr.sc. Mehmed Alijagić, prof.v.šk.

Jelena Janjatović

(potpis studenta)

SAŽETAK

Iako je Grad Otočac uspješno proveo već nekoliko projekata, ovo je prvi projekt financiran od strane EU. Razlog zbog kojeg je ovaj projekt poseban je sama želja za očuvanjem potočne pastrve iz Gacke. Kvalitetu samog projekta je prepoznala EU i među mnogim kandidatima odabrala. Gacka potočna pastrva poznata među sportskim ribolovcima cijelog svijeta predstavlja temelj za razvoj turizma ovog kraja. Bez ovakvog Centra prijeti joj izumiranje. Znanstvenici IRB-a genskom profilacijom ustanovili su autohtonost Gacke potočne pastrve i došlo se do zaključka da je to riječni oblik, dunavska linija - Da2 haplotip. Ove linije potočne pastrve u regiji nema ili se može pronaći u iznimno malom broju jedinki, što je dokaz njene ugroženosti.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. LOKALNA SAMOUPRAVA GRADA OTOČCA	2
2. EU FONDOVI.....	5
3. HRVATSKI CENTAR ZA AUTOHTONE VRSTE RIBA I RAKOVA KRŠKIH VODA	11
4. CILJEVI PROJEKTA.....	14
5. DETALJAN OPIS PROJEKTA	17
5.1. Pripremna faza.....	17
5.1.1 Uspostavljanje radne skupine za izgradnju i nabavu	17
5.1.2. Uspostavljanje odbora za evaluaciju radova, nadzor i ponude dobavljača.....	17
5.1.3. Evaluacija i odabir ponuda, potpisivanje ugovora.....	18
5.2. Faza provedbe.....	18
5.2.1. Obnova zgrade, bazena i brana.....	18
5.2.2. Nadziranje radova.....	19
6. JAČANJE ORGANIZACIJSKIH I UPRAVLJAČKIH KAPACITETA	26
6.1. Pripremna faza.....	20
6.1.1 Izrada natječajne dokumentacije za pružanje tehničke pomoći.....	20
6.2. Faza provedbe.....	21
6.2.1. Izrada koncepcije službene i organizacijske strukture Centra.....	21
6.2.2. Osposobljavanje voditelja i tehnologa Centra	22
7. RAZVOJ SELEKTIVNOG OBLIKA TURIZMA	29
8. ODRŽIVOST PROJEKTA.....	33
9. DOPRINOS PROJEKTA JEDINICI LOKALNE SAMOUPRAVE – GRADU OTOČCU	29
ZAKLJUČAK.....	31
LITERATURA	33

UVOD

Grad Otočac je po veličini drugi grad u Ličko-senjskoj županiji. Otočac je teško nastradao u Domovinskom ratu te je kategoriziran kao Područje posebne državne skrbi – Zona II. Poput mnogih drugih gradova slične prošlosti, Otočac je suočen sa društvenim i ekonomskim poteškoćama. Prije rata, Otočac je bio poznat po domaćoj pastrvi iz rijeke Gacke. Centar za uzgoj pastrva je djelovao na jednom od izvora rijeke Gacke (izvor Kostelka). Glavna zamisao ovog projekta je obnova razorenoga Centra za pastrve, koja bi regenerirala zalihe pastrve nužne za športski ribolov i druge turističke i rekreacijske aktivnosti uz istodobno očuvanje prirodnih bogatstava. Na taj način obnova Centra može ujedno doprinijeti razvitku turizma na tom području.

Potencijal Centra kao turističkog odredišta obećava mnogo s obzirom na smještaj između nekoliko turistički prepoznatljivih odredišta: Nacionalnog parka Plitvička jezera, NP Sjeverni Velebit, Svetišta Majke božje u Krasnom, vodenice u Sincu i utočišta za medvjede u Kuterevu. Do sada se postojeći turistički potencijali nisu u cijelosti koristili. Ovaj projekt je u cijelosti usuglašen sa razvojnom strategijom Županije Ličko-senjske, u kojoj je turizam definiran kao jedan od najvažnijih strateških ciljeva pa je stoga ukupni cilj ovog projekta citiran iz Regionalnog operativnog programa Županije.

1. LOKALNA SAMOUPRAVA GRADA OTOČCA

Lokalna i područna (regionalna) samouprava predstavlja organizaciju vlasti i upravljanja na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini s ciljem autonomnog organiziranja i rukovođenja javnim poslovima od lokalnog i područnog (regionalnog) značaja. Standarde koji predstavljaju temelj uspostave i razvoja lokalne samouprave u europskom okruženju sadržava dokument Vijeća Europe pod nazivom Europska povelja o lokalnoj samoupravi. Hrvatska je obvezatni sadržaj Europske povelje ratificirala 1997. godine, a ostali dio sadržaja 2008. Ustav Republike Hrvatske građanima jamči pravo na lokalnu i regionalnu samoupravu. To pravo ponajprije se ogleda u pravu na (Masarić, H. et al., 2008., 7.)

- samostalnost u obavljanju poslova lokalnog značaja,
- samostalno uređenje unutarnjeg ustrojstva i organizacije jedinica lokalne samouprave,
- samostalno uređenje djelokruga tijela jedinica lokalne samouprave,
- neposredan izbor članova predstavničkih i izvršnih tijela jedinica lokalne samouprave,
- vlastite prihode jedinica lokalne samouprave i
- samostalno raspolaganje vlastitim prihodima.

Osnovna načela na kojima se zasniva lokalna samouprava u Hrvatskoj su autonomija vlasti i načelo supsidijarnosti. Načelo autonomije vlasti ogleda se u punom i isključivom pravu lokalne jedinice da upravlja sama sobom na osnovi vlastitih propisa koje donosi samostalno. Načelo supsidijarnosti podrazumijeva ostvarivanje što veće slobode građana i njihove mogućnosti u sudjelovanju u upravljanju na razini koja je njima najdostupnija. Osim putem izbora svojih predstavnika u lokalno predstavničko tijelo, u upravljanju lokalnim poslovima građani mogu sudjelovati i neposredno, putem referendum, zborova i drugih oblika neposrednog odlučivanja. Jedinice lokalne samouprave su općine i gradovi, a jedinice područne (regionalne) samouprave su županije. U Hrvatskoj ima 429 općina i 127 gradova te 21 jedinica područne (regionalne) samouprave (20 županija i Grad Zagreb koji ima status grada i županije (Masarić, H. et al., 2008., 7).

Općina se osniva za područje više naseljenih mjesta koja predstavljaju prirodnu ili društvenu cjelinu, i koja su povezana zajedničkim interesima. (Masarić, H. et al., 2008.)

Grad je jedinica lokalne samouprave u kojoj se nalazi sjedište županije i svako mjesto s više od 10.000 stanovnika koje predstavlja urbanu, prirodnu i društvenu cjelinu. Iznimno, gradovi mogu biti i mjesta s manje od 10.000 stanovnika, ako za to postoje povijesni, gospodarski, prometni ili drugi razlozi. Veliki gradovi jedinice su lokalne samouprave koje imaju više od 35.000 stanovnika, a ujedno su kulturna, gospodarska i društvena središta razvitka šireg okruženja. U Hrvatskoj ima 15 velikih gradova. (Masarić, H. et al., 2008.). Županije su jedinice područne (regionalne) samouprave čije područje predstavlja prirodnu, povijesnu, gospodarsku i društvenu cjelinu, a osnivaju se zbog obavljanja poslova od regionalnog interesa. (Masarić, H. et al., 2008.)

Otočac je grad u Ličko senjskoj županiji. Grad Otočac se sastoji od 22 naselja (<http://www.dzs.hr>., stanje 2011., preuzeto 13.03.2014.), to su: Brlog, Brloška Dubrava, Čovići, Dabar, Doljani, Drenov Klanac, Glavace, Gorići, Hrvatsko Polje, Kompolje, Kuterevo, Ličko Lešće, Lipovlje, Otočac, Podum, Ponori, Prozor, Ramljani, Sinac, Staro Selo, Škare i Švica. Otočac se nalazi u Gackoj dolini, smještenoj između Velebita i Male Kapele. Ustrojstvo tijela uprave Grada Otočca: Gradsko vijeće, Gradonačelnik. (Mesarić, H. et al., 2008.)

U skladu s Ustavom Republike Hrvatske, zakonima i gradskim Statutom (Službeni vjesnik Grada Otočca broj 3/09), grad Otočac je nezavisan u odlučivanju glede aktivnosti u okviru svoje samouprave i jedino podliježe kontroli zakonitosti koju provodi Vlada Republike Hrvatske. Sklop samoupravnih aktivnosti grada uključuje lokalno značajne aktivnosti, usmjerene na neposredno zadovoljavanje potreba građana, koje aktivnosti nisu u nadležnosti državnih organa prema Ustavu ili zakonu, što posebno obuhvaća slijedeće aktivnosti (Mesarić, H. et al., 2008., 9.) :

- Prostorno planiranje naselja i domaćinstava
- Utvrđivanje zona i urbanizam
- Komunalne aktivnosti
- Skrb o djeci
- Socijalna dobrobit

- Primarna zdravstvena zaštita
- Razvitak osobnosti i primarno obrazovanje
- Kultura, tjelesna kultura, tehnička kultura i sportovi
- Zaštita potrošača, zaštita i unapređenje prirodnog okoliša
- Protupožarna i civilna zaštita

2. EU FONDOVI

Europska Unija je sastavljena od 28 članica država koje su odlučile postupno povezati svoja znanja, resurse i ciljeve. Zajedno, kroz 50 godišnji rast, izgradile su zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, dok su zadržale kulturne različitosti, toleranciju i individualne slobode. Europska Unija se obvezala podijeliti dostignuća i vrijednosti sa zemljama i ljudima van svojih granica. Europska komisija provodi svoje programe pomoći u mnogim zemljama svijeta pa je 1990-ih dostigla peto mjesto na svijetu po ukupnoj visini donacija. Programi pomoći razlikuju se prema šest kategorija (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 18.03.2014): programska pomoć (pomoć strukturnim prilagodbama), pomoć u hrani (zemljama u razvoju), humanitarna pomoć, pomoć nevladinim organizacijama, projektna pomoć (pomoć proizvodnim sektorima, socijalnoj infrastrukturi, upravi i civilnom društvu te višesektorska pomoć) i ostala pomoć. Te kategorije mogu se sumirati u četiri glavna financijska pravca: vanjska pomoć, predpristupna pomoć, programi zajednice i strukturni fondovi. Sva četiri bitna su za Hrvatsku. Vanjsku pomoć Hrvatska je primala tokom devedesetih godina i bila je namijenjena prvenstveno humanitarnim svrhama, demokratizaciji, slobodi medija i za obnovu razorenih područja i povratak izbjeglica te je bila pružana ECHO-om i programom OBNOVA. Od 1991. do 2000. godine za te je svrhe osigurano oko 367 milijuna eura. (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014)

Stjecanjem statusa zemlje kandidata 2004. Hrvatskoj su se otvorila 3 predpristupna fonda, odnosno programa EU: **PHARE**¹ (jačanje institucija), **ISPA**² (veliki infrastrukturni projekti) i **SAPARD** (poljoprivreda), iz kojih je osigurano 245 milijuna eura. Između 2001. i 2004. Hrvatska je bila korisnica programa **CARDS** iz kojeg su se podupirali projekti jačanja institucija i demokratizacije Hrvatske, rekonstrukcija, zakonodavni okviri, održivi razvoj i socijalni okviri.

Iz CARDS programa država je iskoristila 262 milijuna eura u razdoblju od 2000. do 2004. godine. (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014)

Ukupna financijska pomoć EU-a (CARDS i predpristupni instrumenti) u razdoblju od 2000. do 2006. iznosi 507 milijuna eura. Od 2007. Hrvatska ima pravo na sredstva iz

¹ PHARE –(Pologne Hongrie Aide à la reconstruction économique) odnosi se na zemlje pristupnice i zemlje kandidatkinje i primarno uključuje mjere za izgradnju institucija (sa uključujućim investicijama), kao i mjere napravljene za promoviranje ekonomske i socijalne kohezije. Nastao 1989. godine.

²ISPA-(International Society for the Performing Arts) pretpripristupni instrument financiran od EK za pomoć zemljama kandidatkinjama u njihovim pripremama za pristup vezano uz infrastrukturne projekte u područjima zaštite okoliša i transporta

programa IPA koja iznose oko 150 milijuna eura godišnje i koji predstavljaju nastavak prethodnih pretpristupnih programa. Program IPA predstavlja pripremu Hrvatske za članstvo u Uniji i korištenje Strukturnih fondova (oko 1 milijarda Eura godišnje), a više novaca biti će alocirano na jedinice lokalne samouprave. Uz IPA-u Hrvatskoj su otvoreni i Programi zajednice koji jedinicama lokalne samouprave omogućavaju vođenje vlastitih velikih međunarodnih projekata po specifičnim poljima poput jačanja poduzetništva, obrazovanja, kulture, jednakosti spolova i socijalne ravnopravnosti.

Svi fondovi EU koji su dostupni u RH mogu biti od izuzetne pomoći jedinicama lokalne samouprave. Svaki grad, općina ili županija sredstvima EU mogu graditi ili obnoviti infrastrukturu (ceste, kanalizacija itd.), poboljšati poljoprivrednu proizvodnju, ojačati poduzetništvo, obrazovanje, kulturu, socijalnu i spolnu jednakost, jačati turizam i međunarodnu suradnju. Uspješno provedeni projekti jamče rast proračuna JLS, konkurentnost poduzetništva i otvaranje novih radnih mjesta mimo lokalnog proračuna ili državne potpore.

Instrument pretpristupne pomoći - IPA je novi, instrument pretpristupne pomoći za razdoblje 2007. – 2013., koji zamjenjuje dosadašnje programe CARDS³, PHARE, ISPA i SAPARD⁴. Osnovni ciljevi programa IPA su pomoć državama kandidatkinjama i državama potencijalnim kandidatkinjama u njihovom usklađivanju i provedbi pravne stečevine EU te priprema za korištenje Strukturnih fondova. Republika Hrvatska korisnica je IPA programa i to od 2007. godine do trenutka stupanja u članstvo EU. Za sveukupnu koordinaciju programa IPA u RH zadužen je Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije (SDURF) a za sveukupno financijsko upravljanje Ministarstvo financija. U slučaju država kandidatkinja za članstvo, Europska unija uz navedene oblike potpore osigurava i sredstva koja financiraju projekte potpunog usklađivanja nacionalnih zakona s pravnom stečevinom Unije, pune primjene usklađenog zakonodavstva, kao i pripreme korisnica programa za provođenje kohezijske i poljoprivredne politike Unije. Program IPA sastoji se od sljedećih pet sastavnica (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014) :

1. Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija
2. Prekogranična suradnja

³ CARDS (Community Assistance For Reconstruction, Development and Stabilisation) jedinstven instrument financijske i tehničke pomoći koji zamjenjuje druge mehanizme pomoći namijenjene jugoistočnoj Europi

⁴ SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) Cilj SAPARD programa u RH bio je unapređenje poljoprivrednog sektora i to provedbom dviju mjera: mjere 1 „Ulaganje u poljoprivredna gospodarstva“ i mjere 2 „Unapređenje prerade i trženja poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

3. Regionalni razvoj
4. Razvoj ljudskih potencijala
5. Ruralni razvoj

Za jedinice lokalne samouprave bitne su komponente II (prekogranična suradnja), III (regionalni razvoj), dio komponente IV (razvoj ljudskih potencijala) i komponenta V (IPARD - poljoprivreda). Sredstvima iz tih komponenti JLS mogu financirati različite projekte. Ukoliko su sredstva iz druge komponente onda se radi o projektima koji se uključuju prekograničnu suradnju Hrvatska-Italija, Hrvatska-Slovenija i Hrvatska-Mađarska, a najviše odgovaraju pograničnim gradovima i općinama. U suradnju dviju takvih općina (jedna iz RH i jedna ili više iz npr. Slovenije) mogu se raditi ekološki projekti, gospodarska suradnja, kulturna suradnja, infrastruktura, promoviranje EU itd. Dosadašnje iskustvo pokazuje da se tu radi o projektima između 50 i 250 tisuća eura. (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014)

Sredstvima iz komponente III, IV, V mogu se financirati projekti vezani uz ova područja (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014):

- Uspostava novih centara za gospodarenje otpadom na županijskoj i regionalnoj razini
- Uspostava modernog sustava vodoopskrbe
- Izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda te modernizacija kanalizacijskog sustava
- Priprema projekata koji će se financirati sredstvima Europske unije u sektorima gospodarenja otpadom i upravljanja vodama
- Ulaganja u poslovnu infrastrukturu u područjima koja zaostaju u razvoju
- Savjetodavna pomoć i obuka potpornim institucijama za poduzetništvo te poduzetnicima
- Oprema i obuka za pružanje e-business usluga u poduzetničkim centrima
- Promicanje poslovne i ulagačke klime (certifikacija regija za ulaganja)
- Podrška razvoju klastera
- Infrastruktura za inkubaciju i komercijalizaciju u sektoru bioznanosti
- Podrška istraživačkim institucijama u komercijalizaciji i transferu tehnologije
- Provođenje aktivnih mjera zapošljavanja
- Podrška pri uključivanju na tržište rada za skupine kojima je takav pristup otežan

- Jačanje sustava za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, unutar Nacionalnog kvalifikacijskog okvira
- Jačanje sustava za obrazovanje odraslih
- Tehnička pomoć u provedbi Operativnog programa
- Diversifikacija i razvoj ruralnih i poljoprivrednih aktivnosti (ruralni turizam, tradicionalni obrti, obnovljiva energija, gljivarstvo, slatkovodno ribarstvo itd.)
- Razvoj mljekarskog gospodarstva
- Biocentri
- Poboljšanje okoliša i krajolika

Pojam **“program Zajednice”** odnosi se na integriran niz aktivnosti koje usvaja Europska zajednica ili Unija kako bi promicala suradnju među državama članicama u različitim područjima povezanim s politikama Zajednice u razdoblju od nekoliko godina. U načelu, programi su namijenjeni isključivo državama članicama na temelju posebne stavke u Općem proračunu EU. Ipak, s obzirom na to da obuhvaćaju većinu politika Zajednice, omogućuju i pripremu za pristupanje zato što države kandidatkinje i njihove građane upoznaju s politikama i metodama rada Unije. Programi Zajednice potiču suradnju javnih institucija, sektora malog i srednjeg poduzetništva, korporativnog sektora, R&D sektora, obrazovnih institucija i nevladinog sektora sa svrhom ostvarivanja ciljeva Zajednice u pojedinom području (primjerice istraživanje i razvoj, zaštita potrošača, ravnopravnost spolova, kultura, društvo znanja itd.). Prijava projekata vrši se direktno prema EU, a ne preko Hrvatskih agencija. Projekti koji se financiraju iz programa Zajednice, za razliku od npr. onih iz IPA-a, financijski su „veći“ i zahtijevaju međunarodnu suradnju npr. JLS iz RH sa sličnim institucijama ili ustanovama u EU. Na natječaje se mogu javiti udruge, instituti, fakulteti, države ustanove, poduzeća i jedinice lokalne samouprave u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama. Hrvatskoj je otvoren cijeli niz programa zajednice, a za JLS interesantni su:

FP7 – Okvirni program za istraživanje i razvoj glavni je financijski instrument za potporu aktivnosti znanstvenog istraživanja i tehnološkog razvoja Europske unije koji pokriva gotovo sve znanstvene discipline. Ciljevi 7. Okvirnog programa ponajprije se odnose na (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014):

- poticanje istraživanja za potrebe europske industrije
- poticanje i podržavanje konkurentnosti europske industrije

- podržavanje znanstvene i industrijske izvrsnosti
- jačanje uloge europske industrije kao svjetskog lidera u pojedinim sektorima.

Republika Hrvatska sudjeluje kao punopravna članica u programu (može biti koordinator projekta), za razliku od 6. Okvirnog programa gdje je sudjelovala u ograničenom opsegu. Kroz sudjelovanje u programu Republika Hrvatska trebala bi ostvariti slične ciljeve u svojim regionalnim okvirima, tj. poticati istraživanja za potrebe gospodarstva Hrvatske, podržati konkurentnost gospodarstva Hrvatske, postati regionalni lider u pojedinim sektorima gospodarstva, te potaknuti znanstvenu i gospodarsku izvrsnost Hrvatske.

Cilj 7 Okvirnog programa je potaknuti sinergiju europskog gospodarstva, prvenstveno kroz suradnju industrije i akademije. To se treba postići razvojem novih proizvoda i tehnologija koje su direktno upotrebljive u gospodarstvu. Sudjelovanje u projektima koji se financiraju zahtjeva međunarodnu suradnju, tj. strateška partnerstva u izabranim znanstvenim područjima kako bi se osigurao napredak i razvijanje EU ekonomije u cijelosti, ili bi se pak mogli adresirati problemi koji imaju globalni karakter. Jedinice lokalne samouprave mogu sudjelovati kao partneri u projektu (zajedno sa domaćim poduzećima i znanstvenim organizacijama). Fond je ukupno „težak“ 55 milijardi eura.

CIP - program usmjeren ka održivom razvoju inovativnog malog i srednjeg poduzetništva, koji će biti usklađen s politikom zaštite okoliša, putem korištenja obnovljivih izvora energije, uz mogućnost lakšeg pristupa financijskim oblicima pomoći i učenja na primjerima najbolje prakse principom twinning-a.

Ovaj program EZ je usvojen u okviru nove financijske perspektive za razdoblje od 2007.-2013. godine uz odobreni ukupni proračun od 3,6 milijardi eura. CIP će pomoći razvoju kapaciteta poduzetništva i industrije, s naglaskom na rast i inovaciju, povećano koristeći informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT), tehnologije za zaštitu okoliša i izvora održive i obnovljive energije. Jedinice lokalne samouprave mogu sudjelovati u projektima u partnerstvu sa poduzetničkim sektorom.

Ciljevi (teme) na koji se fond dijeli (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014):

1. Konkurentnost i poduzetništvo

2. Inovacije i eko inovacije
3. Kompetitivno, inovacijsko informacijsko društvo
4. Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije

Europa za građane novi je program Europske komisije za proračunsko razdoblje 2007-2013. Program stavlja naglasak na stvaranje "aktivnog europskog državljanstva", radi veće zastupljenosti građana u institucijama EU-a. Ukupan proračun predviđen za ovaj program za razdoblje 2007.-2013. godine iznosit će 215 milijuna eura. Kroz ovaj fond financiraju se projekti JLS koji imaju ove ciljeve (<http://www.unisoft.hr/eu-fondovi>, pristupljeno 11.03.2014) :

1. ojačati sudjelovanje građana omogućavajući im da raspravljaju i razmjenjuju mišljenja o EU
2. ojačati europski identitet
3. razviti osjećaj pripadnosti EU kod građana; te
4. promicati interkulturalni dijalog među građanima
5. povezati ljude lokalnih zajednica za razmjene, učenje i izgradnju
6. njegovanje suradnje s OCD-ima (organizacije civilnog društva)
7. približavanje Europe građanima uz očuvanje sjećanja na prošlost
8. poticanje interakcije između građana i OCD-a

3. HRVATSKI CENTAR ZA AUTOHTONE VRSTE RIBA I RAKOVA KRŠKIH VODA

Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda – Otočac osnovan je 2006. godine. Osnivači Centra su Grad Otočac, Hrvatska gospodarska komora, Institut Ruđer Bošković i Gacka d.o.o. Centar ima status samostalne udruge pravnih osoba. Centar je službeno otvoren 28. studenoga 2008. godine.

Osnovne djelatnosti centra su (<http://pastrveituristi.otocac.hr/index>, preuzeto 10.3.2014.) :

- znanstveno i stručno istraživanje autohtonih vrsta riba i rakova krških voda posebice njihova genskog profila te njihov mrijest
- uzgoj mladi za poribljavanje krških voda
- izrada projekata i programa komercijalnog uzgoja autohtonih vrsta riba i rakova krških voda
- stvaranje robnih marki

Centar ima Vijeće koje je glavni upravni organ, a voditelj Centra je odgovoran Vijeću centra. Svaki od osnivača ima po jednog člana u Vijeću Centra. Međusobni odnosi te prava i obveze pojedinog osnivača uređene su organizacijskim planom. Promocija centra i nastup na tržištu određen je Marketing planom kroz marketing mix (proizvodnja, cijena, distribucija i promocija). Kroz rekonstrukciju ovog Centra željela se obnoviti populacija autohtone smeđe pastrve u rijeci Gackoj (*Salmo trutta* L.), koja predstavlja jednu senzitivnu vrstu, prema Crvenoj knjizi slatkovodnih riba u Republici Hrvatskoj. Primarni razlog njene smanjene populacije su promjene u okolištu i zagađenje. Usljed poribljavanja kalifornijskom pastrvom (*Oncorhynchus mykiss*), populacija smeđe potočne pastrve opada, budući da takvo poribljavanje ozbiljno ugrožava genetsku diverzibilnost prirodne populacije. Porijeklo i prisutnost smeđe pastrve u rijeci Gackoj može se pratiti od pred-ledenog doba, što je dokaz njenog endemskog porijekla. S projektom se htjelo postići autentičnost genetskog profila smeđe pastrve, genetska markacija smeđe pastrve i proizvodnja mladi autohtone smeđe pastrve sa verificiranim genetskim profilom.

Mlađ smeđe potočne pastrve sa utvrđenim genetskim profilom se uzgajala; u rijeci Gackoj i ostalim rijekama ove regije. Poribljavanje se vršilo isključivo ribom sa dokazanim

autentičnim genetskim statusom, zajedno sa praćenjem broja populacije ove ribe. Stručnjaci iz Instituta „Ruđer Bošković“ su obavljali kontrolu i način rada centra.

Projekt se pripremao tri mjeseca za EU natječaj Phare 2005 BRI. Aplikant projekta je Grad Otočac sa partnerima; HGK ŽK Otočac, Gacka d.o.o., TZG Otočac i suradnikom IRB, Zagreb. Projekt je predan na natječaj u veljači 2007.g. s prvotnom vrijednosti projekta: 722.389,00 €. U listopadu 2007. projekt je prošao 2 faze evaluacije. Nakon mjesec dana pregovora ukupna vrijednost projekta je smanjena na 630.222,85 € (75% EU, 25% aplikant i partneri), a izbačene su 2 tehničke pomoći, dnevnice za suradnike, održavanje automobila i dr. Ugovor o sufinanciranju potpisan je 29. listopada 2007.

U okviru rada Centra do sada je napravljeno (<http://pastrveituristi.otocac.hr/index>, preuzeto 10.3.2014.):

- HGK – prezentirala je lokaciju posjetiteljima iz cijele Hrvatske u okviru manifestacije DANI GACKE, zatim na savjetovanju o ribarstvu u Vukovaru, Histria 2008 i dr.
- Gacka d.o.o. obavila je poribljavanje Gacke s eksperimentalno uzgojenom mladi
- svi osnivači – partneri na projektu financiranom iz EU fonda – “T&T”
- IRB obavio eksperimentalna istraživanja gacke potočne pastrve
- u Gacki i pritokama utvrđena je dunavska i atlantska filogenetska linija potočne pastrve.
- Dunavska linija je zastupljena s jednim haplotipom, haplotipom Da2 koji je ujedno prevladavajući haplotip u Gacki (67%). Atlantski haplotip At1 zastupljen je u 33% jedinki.

Samim projektom se (<http://pastrveituristi.otocac.hr/index>, preuzeto 10.3.2014.) :

- obnovila zgrada Centra i bazeni za uzgoj riba i rakova
- nabavila potrebna oprema za funkcioniranje Centra
- zaposlili ravnatelj i tehnolog Centra, a naknadno su se zaposlili i ostali djelatnici
- ravnatelj i tehnolog su obučeni za rad
- izrađena organizacijska i upravljačka shema Centra
- obavljena znanstvena istraživanja Gacke i njene autohtone potočne pastrve
- izrađen plan promidžbe Centra i njegovo stavljanje na turističku kartu regije (sinergija znanosti i gospodarstva)
- stvoren jedinstveni referentni Centar u Europi

Slika 1. Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda Otočac

Izvor : autorica

4. CILJEVI PROJEKTA

O riječnim rakovima jako se malo zna, osim da su nestali iz svih naših vodotoka, da ih je pobila njihova kuga te da je projekt prepoznat zbog revitalizacije rakova u hrvatskim vodotocima. Financiranje projekta proizlazi iz Europskih fondova i državnog proračuna tj. Ministarstva poljoprivrede. Grad Otočac već ima značajnu korist od centra jer osim što se proizvodi potočna pastrva s kojom se poribljava rijeka Gacka, podiže se i sama kvaliteta ribolovnog turizma jer dolaze ribiči iz cijelog svijeta. Potvrda tomu je da u zadnjih par godina ima sve više ribiča i prodanih ribolovnih karata što znači da je Gacka na jednom višem i značajnijem nivou nego što je bila prije. Interes Grada je i da se centar razvija i u znanstvenom smislu, Centar je jedinstven projekt u Hrvatskoj, u stalnoj je suradnji sa profesorima i stručnjacima Prirodoslovno – matematičkog fakulteta u Zagrebu. Cilj cijelog projekta je vraćanje mladih rakova u prirodu nakon što se ugoje jer su oni ključne karike slatkovodnih eko sustava i gleda ih se kao indikatore čistoće vode.

Opći cilj projekta bio je doprinijeti razvoju selektivnih vrsta turizma te izgradnji temeljne infrastrukture za razvoj novih oblika turizma, uzimajući u obzir prioritete zaštite okoliša i održivog socijalno-ekonomskog razvoja.

Projekt tj. strategija gospodarskog razvoja Grada Otočca definirana je i prioritetima i mjerama u okviru Regionalnog operativnog programa Ličko-senjske županije. Prije Domovinskog rata, Otočac je bio izuzetno razvijeno ribolovno središte, svjetski poznato po domaćoj potočnoj pastrvi iz rijeke Gacke. U to vrijeme djelovalo je ribogojilište, smješteno na jednom od izvora rijeke Gacke (izvor Kostelka), u kojem se uzgajala pastrva. Glavna zamisao ovog projekta je bila obnova razorenog ribogojilišta te njegov preustroj u Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda. Glavni zadatak Centra je regeneracija zaliha potočne pastrve nužne za športski ribolov te druge turističke i rekreacijske aktivnosti uz istodobno očuvanje prirodnih bogatstava. Populacija autohtone potočne pastrve u rijeci Gacki u stalnom je opadanju i prijeti joj izumiranje te je jedini način za njeno očuvanje sustavan pristup posebno osmišljenim uzgojnim metodama.

Glavne aktivnosti projekta bile su instaliranje opreme i obnova postojeće zgrade i ostalih objekata u Centru za pastrve u Ličkom Lešću; jačanje organizacijskih i upravljačkih kapaciteta kako bi Centar mogao djelovati stručno i uspješno. Projekt je ujedno i kreirao i znanstvenu ulogu Centra te jačanje marketinških kapaciteta u turizmu razradom plana za

marketing i promidžbu Centra. Prvi mrijest potočne pastrve je obavljen te je započet uzgoj rakova. Centar je izazvao veliki interes posjetitelja različitih profila.

Radom Hrvatskog centra za autohtone vrste riba i rakova krških voda nastoji se predstaviti u ozračju prepoznatljivosti i dostupnosti za promoviranje temeljnih vrijednosti našega kraja kroz prepoznatljivu sliku rijeke Gacke i očuvane prirode. Osiguravanjem prezentacijskog prostora Centra, omogućiti će se kvalitetnije funkcioniranje projekta čime se nastavlja daljnja kvalitetna suradnja između UNDP-a i Grada Otočca.

Centar je jedan od pravih pokazatelja da turizam i zaštita bioraznolikosti mogu ići ruku pod ruku. Coca-Cola i UNDP odlučili su podržati te financirati projekt „Svaka kap je važna – rijeka Gacka“ gdje se željela podići svijest građana o važnosti i zaštiti pitke vode te očuvanje voda u Hrvatskoj. Projekt sadržava u sebi pozitivnu poruku o važnosti dobrog upravljanja vodom i očuvanja bio-raznolikosti područja. Osim toga projekti su od značajnog doprinosa koji mogu osnažiti razvoj eko-turizma u čitavoj dolini Gacke. Rijeka Gacka i cijela regija izabrani su za projekt zato što su dio sustava koji napaja hrvatsku obalu i dio otoka, kao i zbog čistoće vode, potencijala za razvoj kontinentalnog eko-turizma te bogatstva kulturne baštine i prirodnih ljepota.

Cilj projekta je bio pridonijeti razvoju održivih turističkih djelatnosti i poboljšavanju ponude i usluga lokalnih poduzetnika u području ruralnog i pustolovnog turizma te suradnja s lokalnom zajednicom u zaštiti vodnih i okolnih područja rijeke Gacke.

Kako bi Gacka postala prepoznatljiva kao lokacija koja turistima, uz jedinstveno iskustvo očuvane prirode, pruža i visokokvalitetnu ponudu različitih sadržaja, u sklopu projekta održano je više interaktivnih radionica za edukaciju lokalnih poduzetnika u ugostiteljstvu i turizmu. Organizirano je čišćenje lokaliteta uz rijeku, a postavljeni su i edukativni paneli na lokacijama u blizini rijeke. Izrađene su turističke mape i biciklističke karte kraja te su otvoreni punktovi za iznajmljivanje bicikala. Planira se i izgradnja posebnog sportsko-rekreativnog parka na samoj obali rijeke. Gacka je tradicionalno omiljena destinacija brojnih ribiča pa je za sve ljubitelje ribolova izrađena posebna brošura o ribolovu na rijeci, a u pripremi su i punktovi za iznajmljivanje opreme za ribolov. S ciljem podizanja svijesti o važnosti pitke vode izdan je i dvojezični „Vodič za dobro upravljanje vodom“ koji građane informira o problemu i važnosti pitke vode. Organizirani su i posjeti učenika iz okolnih gradova u županiji kojima je Gacka glavni izvor pitke vode.

Jedan od dugoročnih ciljeva projekta je i izgradnja Centra za vode na Gacki koji će biti glavni izvor informacija lokalnom stanovništvu, građanima Hrvatske i turistima o hrvatskim rijekama, pitkoj vodi i moru.

5. DETALJAN OPIS PROJEKTA

Obnova je sadržavala skup aktivnosti usmjerenih ka obnovi postojeće zgrade i ostalih objekata u Ličkom Lešću. U cilju je bila obnova objekata u cijelosti da bi se mogli nanovo koristiti zbog uzgoja. Raspisana su tri natječaja, jedan za radove, jedan za nabavu i jedan za nadzor.

5.1. Pripremna faza

Pripremna faza se sastojala od uspostavljanja radne skupine za izgradnju i nabavu, odbora za evaluaciju radova, nadzor i ponude dobavljača, te od evaluacije i odabira ponuda i u konačnici potpisivanja ugovora.

5.1.1 Uspostavljanje radne skupine za izgradnju i nabavu

Radna skupina se sastojala od predstavnika Grada Otočca, Gacke d.o.o., HGK i IRB. Na čelu je bio voditelj projekta. Nadzorni organ i predstavnici izvođača građevinskih radova i dobavljača opreme također su sudjelovali u radnoj skupini. Voditelj projekta pripremio je prijedlog za sastav radne skupine te za njen odnos s Upravljačkim odborom/Savjetom (mandat radne skupine, uređivanje donošenja odluka itd.). Prijedlog je predan na odobrenje Upravljačkom odboru/Savjetu.

5.1.2. Uspostavljanje odbora za evaluaciju radova, nadzor i ponude dobavljača

Zadaća Grada Otočca bila je da ugovara radove, opremu i nadzor, odgovoran za uspostavljanje odbora za evaluaciju tih ponuda. Odbor za evaluaciju morao je već postojati u drugome tjednu projekta s obzirom na skori početak ugovora o izvođenju radova. Prije početka projekta većina radova koji se odnose na utvrđivanje i izbor članova odbora za evaluaciju, postupaka i kriterija evaluacije (ponude za radove i nadzor) su bili dovršeni. Odbor se sastojao od 5 članova s pravom glasa, dok je odborom predsjedavao voditelj projekta.

5.1.3. Evaluacija i odabir ponuda, potpisivanje ugovora

Razne pripremne radnje obavljene su prije početka projekta s obzirom vrijeme trajanja građevinskih radova (9 mjeseci). To se odnosi na pripremu tehničkih specifikacija, količinski popis, administrativnu natječajnu dokumentaciju te ocjenjivačke kriterije. Nakon pozitivne odluke o financiranju od SJFU, raspisan je natječaj. U razdoblju između te obavijesti i potpisivanja ugovora o financijskoj potpori (približno 2 mjeseca), pozvani ponuđači su imali vremena (60 dana, koliko to predviđa PRAG) za pripremu svojih ponuda. Aktivnosti su bile ograničene na evaluaciju i ugovaranje. Imenovana komisija je obavljala evaluaciju, te je pripremila izvješće o evaluaciji za Savjet Centra (koji je ujedno bio i Upravljački odbor za projekt). Otočac je izabirao ponuđače s kojima bi zaključili ugovor preporučene od strane Savjeta. U roku od tjedana dana ugovor su morale potpisati obje stranke koji je bio sastavljen kao natječajna dokumentacija.

5.2. Faza provedbe

Ova faza se sastojala od obnove same zgrade, bazena i brana uz nadziranje radova.

5.2.1. Obnova zgrade, bazena i brana

Projektom se postojeća zgrada ribogojilišta obnovila tako da bude u cijelosti u funkciji. Nakon obnove zgrade nova oprema ribogojilištima je instalirana. Centar je bio potpuno opremljen i funkcionalan dovršetkom tih radova.

Odstranjivanje gornjeg dijela starih i oštećenih slojeva sa ravnoga krova zgrade; demontaža i zamjena krovna sustava odvodnjavanja, rušenje dijelova ili čitavih zidova zgrade te izgradnja novih, rušenje oštećenog dimnjaka i izgradnja novoga, odstranjivanje šljunka sa ravnoga krova zgrade ribogojilišta, izgradnja drvene konstrukcije jednoslivnoga krova, sedlenoga krova i izlomljenoga krova, instaliranje sustava krovne izolacije, dovršavanje krova drvnim panelima, podizanje pregradnih zidova, žbukanje zidova i ostali radovi u skladu s projektnom dokumentacijom i kvantitativnim izračunom bili su nužni kako bi se zgrada ribogojilišta mogla koristiti za namjeravanu svrhu. Kako su svi zidovi izgrađeni od prirodnoga šljunka sa velikim udjelom zemlje, ili čak blata, bila je potrebna potpuna rekonstrukcija pošto su dijelovi bazena bili djelomično oštećeni. Brana je propuštala te je bila

oštećena na više mjesta. Obnovila se odstranjenjem kamenog popločenja na mjestima oštećenim erozijom. Kritične točke bile su ispunjene vodootpornim betonom, a samim time obnovilo se popločenje od prirodnog kamena. Vodeni tijek bio je preusmjeren pomoću privremenoga kanala za odvodnjavanje koji je instaliran uzvodno na sekciji koja se obnovila. Vodeni tijek nizvodno do jezera nije reguliran, zbog čega je došlo do gubitka i izlivanja vode sa nekontroliranom regulacijom vode u bazenima. Nova brana širine 1m i dužine oko 500 metara se izgradila kako bi olakšala regulaciju vodenoga tijeka i spriječila nekontrolirano izlivanje vode, istodobno vodeći računa da se ne naruši izgled neposrednog okoliša. Ograda oko Centra zamijenjena je novom kako bi se onemogućio nekontrolirani pristup Centru. Unutrašnja i vanjska vrata, prozori, radovi na vodovodu i kanalizaciji te na drvenoj bravariji kao i neki ličilački radovi su već bili obavljeni te vrijednost tih radova nije bila prikazana u proračunu, a samim time i financirana.

5.2.2. Nadziranje radova

Između 3-5 zaprimljenih prijava se odabirao inženjer za nadzor. Inženjer za nadzor je nadzirao građevinske radove koji su bili dio projekta za obnovu Centra, i to na način da je provjeravao obavlja li građevinski izvođač građevinske radove na stručan i pouzdan način; pregledavao kakvoću, materijale i korištene specifikacije standarda; vodio dnevnik izvođenja radova; provjeravao pridržava li se poduzetnik projekta; te ovjeravao privremene i dovršene radove, i sl.

Osim inženjera za nadzor kao službene odgovorne osobe, ugovaratelj (Grad Otočac) i njegovi partneri su više ili manje kontinuirano pratili i provjeravali građevinske aktivnosti. Za tu svrhu je uspostavljena radna skupina za izgradnju i nabavu. Ta se radna skupina sastajala jedanput u dva tjedna sa inženjerom za nadzor i odgovornom osobom iz građevinske firme, kako bi rješavala probleme koji se možda pojave te predlagane izmjene i poboljšanja. Radna skupina zajedno s inženjerom za nadzor je izvještavala Upravljački odbor/Savjet.

6. JAČANJE ORGANIZACIJSKIH I UPRAVLJAČKIH KAPACITETA

Organizacijski i upravljački kapaciteti su sadržavali sve aktivnosti potrebne da se osigura profesionalan, ekonomičan rad Centra a samim time i s prihvatljivim troškovima. To se odnosi na sposobnosti i kapacitete osoblja Centra kao i na njegovu organizacijsku strukturu i strukturu odlučivanja. Voditelj centra je bio izabran i zaposlen prije početka projekta, te je imao ulogu voditelja projekta dok se sam projekt provodi. 21 osoba je angažirana za aktivnosti u i oko Centra od kojih 14 iz partnerskih organizacija, 5 iz suradničkih partnera i 4 redovita zaposlenika Centra (voditelj, tehnolog i 2 proizvodna radnika). Centar je organizacija u 100%-tnom javnom vlasništvu nadzirana od strane Savjeta. Sa druge strane, Grad Otočac je vlasnik svih zgrada i objekata. Projekt je uzimajući u obzir već postojeće aranžmane potpomogao definiranju točne organizacijske strukture i strukture odlučivanja u Centru. Centar je imao za cilj postati jedino ribogojilište smeđe pastrve u Hrvatskoj za znanstvena ispitivanja. Centru je u konačnici osigurana međunarodna reputacija i pomoć u provođenju marketinga i promidžbenih aktivnosti. Projekt je pomogao u kreiranju znanstvene uloge Centra.

6.1. Pripremna faza

Kod ove komponente sama pripremna faza se sastojala od izrade natječajne dokumentacije za pružanje tehničke pomoći, uz prethodno uspostavljanje radne skupine, odabir ponuda i potpisivanje ugovora.

6.1.1 Izrada natječajne dokumentacije za pružanje tehničke pomoći

Bila je nužna vanjska pomoć za osmišljavanje službene organizacijske strukture centra i njegovih radnih metoda (posebice raspodjele poslova između Centra, Gacke, IRB, Grada Otočca, HGK i ostalih vanjskih organizacija), za osposobljavanje voditelja i tehnologa centra, za uključivanje znanstvenih aktivnosti u dnevni rad Centra. Također je nužna bila tehnička pomoć za pripremu i organizaciju predviđenih studijskih putovanja u slične centre u Europi. Tehnička pomoć projekta je koštala oko 20,000 €. Za ugovore ove veličine, pravila EU PRAG zahtijevaju da Grad Otočac izabere najmanje tri potencijalna dobavljača i s njima vodi

pregovore. Objavljivanje natječaja nije bilo zahtijevano. Po ovoj aktivnosti predviđene su naredne detaljne zadatke:

- izrada opisa posla za aktivnosti koje se dogovaraju sa vanjskim stručnjacima;
- izrada kriterija za evaluaciju pri odabiru vanjskih stručnjaka
- obavljanje evaluacije ponuda i pregovora sa najmanje 3 odabrana dobavljača
- zaključivanje ugovora sa pružateljem usluga.

Ove aktivnosti su obavljali članovi radne skupine. Nakon evaluacije ponuda, izvješće o evaluaciji s preporukama za poduzetnike predano je Upravljačkom odboru/Savjetu, koji je donosio odluku. Ugovori su zaključeni između Grada Otočca i vanjskih stručnjaka.

6.2. Faza provedbe

Provedba aktivnosti iz ove komponente započela je u 4. mjesecu projekta, nakon zaključenih ugovora sa vanjskim suradnicima. Radna skupina za aktivnosti organizacije i upravljanja bila je odgovorna za sve aktivnosti, te su imale stručnu potporu od vanjskih stručnjaka s kojima je zaključen ugovor za ovu komponentu. Za svaku aktivnost konzultiran je Upravljački odbor/Savjet najmanje tri puta: na početku, radi dobivanja uputa i smjernica, tijekom provedbe aktivnosti, radi dobivanja mišljenja i povratnih informacija o nacrtima dokumenata, te na kraju aktivnosti, radi službenog odobrenja osmišljenih sustava.

6.2.1. Izrada koncepcije službene i organizacijske strukture Centra

Službena organizacijska struktura se temelji na statutu Centra. Međutim, statut ne donosi detaljnosti o službenim odnosima i odnosima u odlučivanju između stranaka koje su radile sa Centrom, kao što su Grad Otočac, HGK, IRB i Gacka d.o.o. Radna skupina je uz

pomoć jednog vanjskog savjetnika, pripremila modele te suradnje, kao i nacрте ugovora koji su obuhvatili tu suradnju.

6.2.2. Osposobljavanje voditelja i tehnologa Centra

Voditelj Centra je trebao imati završeni studij ekonomije. Dodatno je pohađao osposobljavanje za uzgoj slatkovodne ribe za vrijeme trajanja projekta. Bio je dužan pohađati i studij managementa pri Ekonomskom fakultetu kako bi se obrazovao za upravljanje trgovačkim društvom, stekao nužne društvene vještine i usvojio načela izgradnje tima. Tehnolog je morao imati završeni studij agronomije, veterinarstva ili biologije ili biti stručnjak za ribarstvo. Voditelj i tehnolog su trebali poznavati sve procese uzgoja ribe od ikrenja do mriještenja te prehrane, potrošnje hrane i načela mriještenja, znati razlikovati zdravu ribu od oboljele, ocijeniti kakvoću okoliša za uzgoj, dužinu trajanja tehnološkog procesa i poznavati postupke slanja ribe na laboratorijsko ispitivanje u IRB. Oba člana najvišeg osoblja primila su dodatno osposobljavanje za procese proizvodnje smeđe pastrve za vrijeme trajanja projekta. Osposobljavanje se provodilo na ribogojilištima sa cjelokupnim sustavom, koja su osiguravala sve proizvodne faze. Dodatno obrazovanje je organizirano u obliku seminara, predavanja, radionica i dodatnog obrazovanja na terenu. Stručni dio osposobljavanja je vođen i organiziran od strane stručnjaka iz IRB i Gacke d.o.o., a upravljački dio od strane vanjskih stručnjaka. Voditelj i tehnolog su morali posjećivati slične centre i ribogojilišta u Europi kako bi se upoznali sa načelima poslovanja, proizvodnje i uzgoja smeđe pastrve.

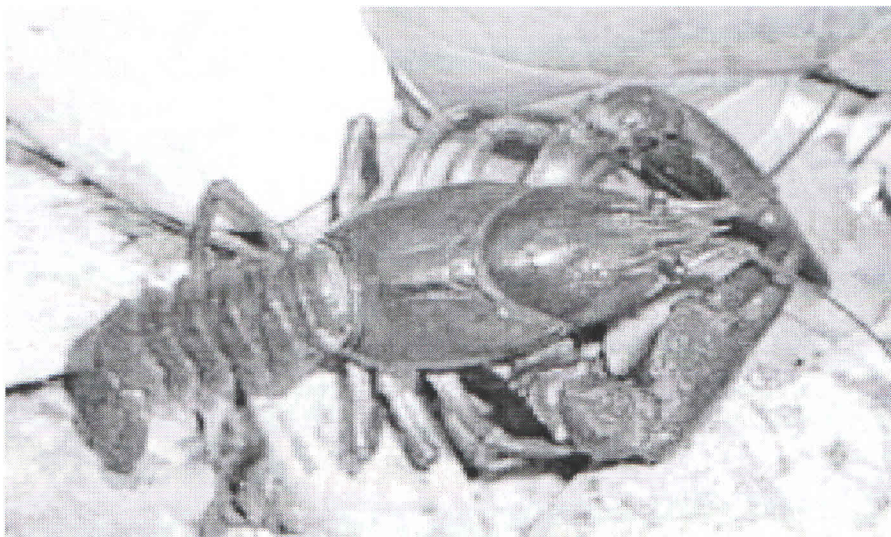
7. RAZVOJ SELEKTIVNOG OBLIKA TURIZMA

Turistička industrija je prezasićena sadašnjom turističkom ponudom i neprestano traži nove destinacije i atraktivne prirodne izvore koji dopunjavaju brand «Hrvatskog proizvoda». Lika će dobiti dodatnu turističku prednost promoviranjem zdrave, domaće, autohtone smeđe pastrve i tako pobuditi interes za posjećivanjem ove regije, posebno kod gastronomskog i ribolovnog turizma. Ovaj projekt razvija i edukativne potencijale za škole, fakultete, grupe građana, stručnjake. Lika će postati regija u kojoj se, zajedno sa pratećim sadržajima može organizirati praktična nastava na otvorenom. Podiže se sama kvaliteta ribolovnog turizma u Otočcu jer dolaze ribiči iz cijelog svijeta. U zadnjih par godina ima sve više ribiča i prodanih ribolovnih karata što nam je potvrda da je Gacka na jednom višem i značajnijem nivou nego što je bila prije. Regeneracija zaliha potočne pastrve nužna je za razvoj selektivnog turizma, kao što je športski ribolov te druge turističke i rekreacijske aktivnosti uz istodobno očuvanje prirodnih bogatstava.

Temeljna vrijednosti kraja promovira se kroz rad Centra, a osim toga i prepoznatljiva sliku rijeke Gacke i očuvane prirode. Ovo pridonosi razvoju održivih turističkih djelatnosti i poboljšavanju ponude i usluga lokalnih poduzetnika u području ruralnog i pustolovnog turizma te suradnja s lokalnom zajednicom u zaštiti vodnih i okolnih područja rijeke Gacke. Rijeka Gacka je jedna od najcjenjenijih i najpoznatijih pastrvskih voda u Europi i svijetu. Gacka je izuzetno bogata biljnim i životinjskim svijetom. Odlikuje ju je čista bistra voda koja unatoč krševitom kraju relativno sporo teče. Prosječna temperatura ljeti iznosi 10,8° a zimi 7,9°. Dubina rijeke varira od jednog metra pa do 10 metara na najdubljim dijelovima. Po svom kemijskom sastavu, voda je prilično tvrda, blago alkalna te obiluje kalcijevim solima što pospješuje rast vegetacije oko rijeke, te je bogata kisikom (od 9,1 do 13,5 mg/L). Dno rijeke je muljevito. Podvodno bilje raste tijekom cijele godine, ali ipak intenzivnije u toplijem periodu. Poznato je 25 vrsta bilja, od mahovina i algi, pa do stabljikastog bilja.

Od ribljih vrsta, Gacka je upravo čuvena u svijetu po potočnoj pastrvi. Osim potočnih i kalifornijskih pastrva, u Gackoj živi i lipljan, štika, čik, bjelonogi potočni rak (koji je nestao 1931. zbog račje kuge).

Slika 2. Bjelonogi potočni rak (*actacus actacus*)

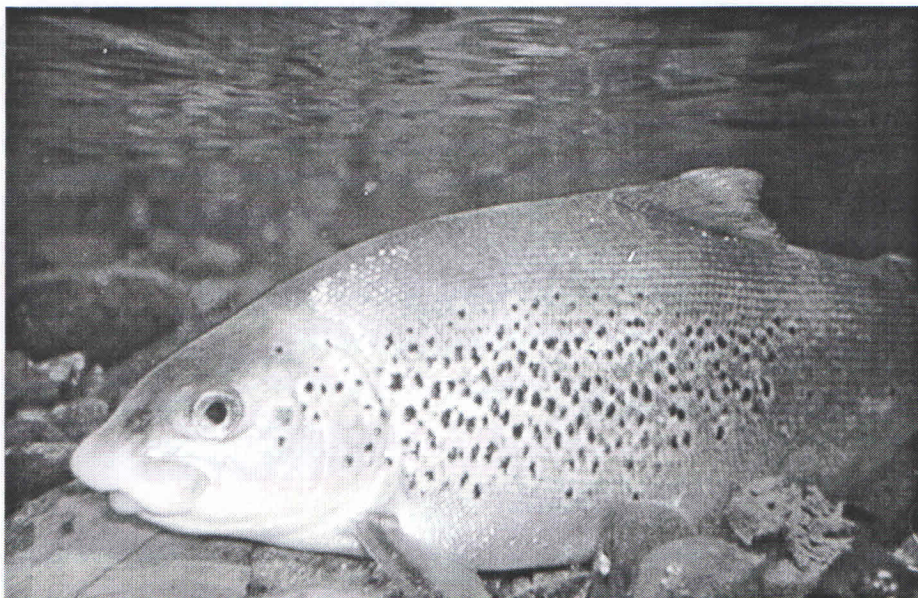
Izvor: <http://www.dzzp.hr/>⁵. (preuzeto 24.03.2014.)

Potočna pastrva u Gackoj raste oko pet puta brže nego u drugim rijekama kraškog područja, čemu posebno pogoduje optimalna temperatura vode sa malim godišnjim oscilacijama, bogatstvo kisikom, te blago alkalna kemijska struktura vode. Tajna Gacke je u ostaloj fauni kojom obiluje.

Poznato je 17 vodenih životinjskih grupa, odnosno organizama, koji obilno nastanjuju cijeli tok rijeke i čine osnovnu hranu potočnoj pastrvi, čemu ona može zahvaliti svoj neuobičajeno intenzivni rast. Gacka je dom i čovječjoj ribici koja živi u dubokim vrelima i područjima vječne tame. U našim vodama rasprostranjene su dvije forme vrste *Salmo trutta*, to su potočna (*S. trutta fario*) i jezerska (*S. trutta lacustris*) forma. Potočna pastrva nastanjuje hladne planinske potoke i rijeke. Najvažniji čimbenici za preživljavanje su joj brz protok vode, dobro oksigenirana voda i temperatura vode ispod 25°C tijekom cijele godine. U očuvanoj prirodi vidi se potencijal za razvoj ekoturizma kao i gastro turizma uz specijalitete napravljene od pastrve; juha od pastrve, pašeta od dimljene pastrve, pastrve u pivu.

Slika 3. Potočna pastrva

⁵ Državni zavod za zaštitu prirode

Izvor: http://www.hlasek.com/salmo_trutta_hd5601.html (preuzeto 11.3.2014.)

Hrvatska ima visoku stopu nezaposlenosti. Stoga su sve mogućnosti za otvaranjem novih radnih mjesta od izuzetne važnosti. Vezano za projekt, radna mjesta se mogu otvarati indirektno, organiziranjem uzgoja smeđe pastrve kod kuće, kroz povećani broj sportskih ribolovaca, organiziranje seminara za ciljne skupine za vrijeme provedbe projekta i nakon njegovog dovršenja, kroz povećano zapošljavanje turističkih djelatnika u svim segmentima turizma (priprava i dostava hrane, hotel, informativni pultovi, proizvodnja suvenira, marketing).

Sve je manji interes turističkog tržišta za dosadašnji masovni turizam industrijskog tipa identificiran s brojem noćenja - neophodna je konsolidacija postojeće masovne turističke ponude s održivim razvitkom selektivnih oblika turističke ponude na neizgrađenim ruralnim prostorima, - oblikovanje turističke ponude koja se temelji na kvaliteti, različitosti i pojačanoj brizi o stanju okoliša i održivom razvoju. Komplementarni razvitak selektivnih oblika turizma može doprinijeti izmjeni strukture postojeće masovne turističke ponude, razviti nove selektivne oblike turizma te dinamizirati rast ukupne turističke potrošnje, povećati potrošnju autohtonih proizvoda. Važnost istraživanja ogleda se u ekološkoj očuvanosti ruralnih prostora, boljoj tržišnoj valorizaciji i iskorištenosti svih gospodarskih resursa.

Sadašnja turistička ponuda, u većini naših destinacija nije dovoljno prilagođena zahtjevima suvremene potražnje, što je u posljednje vrijeme uzrokovalo još veći nesklad

između ključnih karakteristika naše ponude i zahtjeva sve izbirljivijeg tržišta. Prevladajući odmorišni koncept razvoja najvećeg dijela turističke ponude u Istri i šire na Jadranu, nije bio odraz tržišnih kretanja i cjelovitog procesa strateškog planiranja. Hrvatska mora pratiti suvremene trendove u razvoju svjetskog turizma, i to posebice u razvoju turističke potražnje, čemu mora prilagoditi svoju ponudu.

8. ODRŽIVOST PROJEKTA

Završetkom projekta "Pastrve i turisti" izvršene su sve aktivnosti i nije bilo većih problema u provođenju istih. Iako je hladna zima odgodila početak radova, ipak je dugo ljeto i blaga jesen dopustila da se vrijeme trajanja projekta ne produži, a svečano otvaranje Centra obavljeno je uz nazočnost mnogih uzvanika dva dana prije službenog završetka projekta. Planiran je rast broja ribiča-turista za 10-15% godišnje. Cilj je dostići predratne brojke, koji čine jedan održivi broj kojeg Gacka može podnijeti bez narušavanja prirodne stabilnosti same rijeke. Povećani broj turista rezultirat će povećanom potražnjom za turističkim uslugama, što daje direktan poticaj ostalim ekonomskim aktivnostima i ima dobar učinak na razvoj cjelokupnog područja. Povećana potražnja za takvim uslugama vezana je za direktan utjecaj na rast manjih i srednjih tvrtki (koje čine do 98% privrede Ličko-Senjske županije), budući da su neke od njenih najznačajnijih djelatnosti upravo one turističke. Intenzivniji marketing za Centar, kao i za cjelokupno područje imat će povoljan učinak na promociju turističkih entiteta. Nedostatak sredstava za oglašavanje i marketinške tehnologije na području Ličko-Senjske županije naveden je kao jedna od glavnih zapreka za daljnji razvoj ovih tvrtki.

Grad Otočac garantira održavanje i tehnološku operativnost Centra. Studija o izvedivosti napravljena za ovaj projekt pokazala je da to neće dovesti do nikakvih problema oko protoka novca te je zagarantirana institucionalna održivost ovog projekta i vlasništvo nad rezultatima projekta na lokalnom nivou, osigurava stalno regionalno i lokalno sudjelovanje znanstvenih institucija lociranih u Zagrebu, i time otvara ovu regiju za međunarodne (znanstvene) kontakte. Osim toga uklapa se u lokalnu i regionalnu politiku glede socijalno-ekonomskog razvoja, u tome što je jedan od njegovih glavnih ciljeva, dati poticaj za razvoj lokalnom i regionalnom turističkom sektoru. Premda je neposredan doprinos projekta zapošljavanju – jednom od ključnih strateških pitanja u Lici – umjeren, on ima pozitivan učinak na privatni sektor, kroz pojačan broj posjetitelja/turista i kroz pojačani marketing ove regije. To će neosporno imati pozitivan učinak na zapošljavanje u nadolazećim godinama. Kroz provedbu ovog projekta grad Otočac, kao glavni nositelj, stvorio je uvjete za razvoj i proširenje svoga imidža turističkog odredišta, imajući na umu da se turizam smatra glavnom pokretačkom snagom za razvoj grada i regije. Važnost ovog projekta leži u očuvanju autohtone potočne pastrve potvrđenoga genetskog profila, te u mogućnosti poribljavanja rijeke Gacke autohtonom ribom u njenom prirodnom staništu, čime se stvaraju uvjeti za bogatiju turističku ponudu kroz razvijanje ribolovnog turizma na rijeci Gackoj, širom svijeta

poznatoj po potočnoj pastrvi. Ovo zauzvrat ima utjecaj na razvitak privatnoga sektora, koji ostvaruje prihod i promiče razvoj dinamičnog i demokratskoga građanskog društva. Neki od rezultata izgradnje Centra su: jačanje organizacijskih i upravljačkih kapaciteta, stručno i uspješno djelovanje Centra, uspostavljanje organizacijske strukture Centra i osposobljavanje ključnog osoblja, kreiranje znanstvene uloge Centra, jačanje marketinških kapaciteta u turizmu, razrada plana za marketing i promidžbu Centra, studijska putovanja, provedba niza organizacijskih i formalnih aktivnosti radi osiguranja uspješnog upravljanja projektom i Centrom, doprinos razvoju odabranih vrsta turizma i izgradnja temeljne infrastrukture za razvitak novih oblika turizma, povećanje populacije autohtone potočne pastrve u rijeci Gacki i u njenom bazenu i povezanim nacionalnim parkovima kroz unaprijeđenje metoda i tehnika uzgoja u obnovljenim objektima, povećanje kakvoće stručnih i znanstvenih djelatnosti i unaprijeđenje organizacijskih i marketing sposobnosti za upravljanje centrom za uzgoj pastrva i povećanje korištenja ličkih voda za rekreacijski ribolov, te povezani turizam putem jačanja kapaciteta uzgoja i marketing aktivnosti.

Ribarska industrija EU-a druga je po veličini u svijetu. Godišnje osigurava oko 7.3 milijuna tona ribe i zapošljavaju više od 400.000 ljudi. Prioritet ribarske politike EU-a je postići ravnotežu između ribarske industrije i održivog eko-sustava. Za razdoblje 2007.-2013. godine, Europski ribarski fond ima na raspolaganju 3.85 milijardi eura koje se mogu potrošiti na prioritete postavljene od strane zemalja članica, temeljene na njihovim vlastitim odlukama o tome što im je najviše potrebno. Novac se može iskoristiti za morsko i slatkovodno ribarstvo, akvakulturu, organizacije proizvođača, sektor procesiranja i marketinga, te za ekonomsku diverzifikaciju u ribarskim zajednicama. Od otvorenja Centra u studenom 2008. godine iz Gacke je izlovljeno matično jato potočnih pastrva i obavljen prvi mrijest. U idućim mjesecima dolaze prve količine mlađe pastrve, a priprema se i uzgoj rakova. Uprava Centra radi na pripremama za edukacije, a uskoro dolaze prve skupine učenika osnovnih i srednjih škola te studenata koji će na terenskim predavanjima učiti o važnosti očuvanja vrsta te značenju vode i ribe u ekologiji i životu. Za potrebe provedbe projekta grad Otočac zaposlio je dvije osobe koje su ostale u radnom odnosu i nakon završetka projekta, a stečenim znanjem pomagat će lokalnoj zajednici u budućim projektima.

9. DOPRINOS PROJEKTA JEDINICI LOKALNE SAMOUPRAVE – GRADU OTOČCU

Što se tiče doprinosa projekta lokalnoj zajednici grada Otočca zaposlena su 4 stalna radnika centra, sam ravnatelj se bira svake četiri godine, te postoje sezonska zaposlenja. Utjecaj samog projekta na grad se manifestira tako da se riba koja se uzgaja u Centru za potrebe poribljavanja rijeke Gacke, pušta svakog proljeća, te dolazi do 100%-tnog povećanja turističkih dolazaka ribolovaca u zadnjih 5 godina, što se automatski odražava na povećanu turističku potrošnju u restoranima, hotelima, i sl. Postoje podaci da je prije 5.g. bilo prodano 1 100 ribolovnih dozvola, no taj je broj do danas porastao na 2 200.

Zahvaljujući uspješno implementiranom projektu, kojim je obnovljeno staro mrjestilište i kupljena najnovija oprema za uzgoj potočne pastrve na izvoru Pećina u Ličkom Lešću kraj Otočca, dobila se kvalitetna infrastruktura za stvaranje jedinstvenog i referentnog znanstveno-stručnog Centra za autohtone vrste riba i rakova krških voda u regiji. Izgradnja Centra pridonijela je turističkom razvoju cijele regije, a sam Centar izgrađen je na jednom od 3 izvora rijeke Gacke; izvoru Pećina (ostala dva su Tonković i Majerovo vrilo) u Ličkom Lešću gdje posjetitelji osim Centra mogu razgledati i obližnju Pećinu - najstariji arheološki lokalitet na tom području.

Kako se uz znanstveni dio nadovezao i turistički razvoj, u sklopu Centra naknadno je izgrađena i multimedijalna dvorana kapaciteta 60 sjedećih mjesta, gdje se osim posjeta svake godine krajem lipnja održava Znanstveno-stručni skup. Očuvanje ugroženih vrsta slatkovodnih riba i rakova je misija, te edukacija lokalnog stanovništva i suradnja sa znanstvenim ustanovama i fakultetima. Naravno, nije bilo lako doći do novčanih sredstava Europske unije. Priprema projekta bila je dugoročna i studiozna, s mnogim izmjenama i prilagodbama, procedurama koje Europska komisija zahtijeva. Činjenica da su izabrani kao jedan od sedam projekata za financiranje putem PHARE 2005 programa, dovoljno govori o kvaliteti projekta "Pastrve i turi U prvih 6. mjeseci ove godine, Hrvatski Centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda – Otočac bio je kroz događanja razgranat u više područja, ali u svakom od njih jednako uspješan.

Početkom godine u Centru je obavljen mrijest kalifornijske i potočne pastrve. Ukupno je izmriješteno 490 matica, od toga 209 potočne pastrve, 119 kalifornijske i 162 čipirane autohtone potočne pastrve. Dobiveno je 594 000 komada ikre, od toga 333 500 kom potočne,

118 500 kalifornijske i 142 500 komada čipirane potočne pastve. Ukupno je bilo 480.000 komada oplođene ikre.

Centar je i ponosni organizator jednodnevne škole ribolova, a ovih godina imali smo čast ugostiti i učiti od Paula Ardena koji je svjetski prvak u bacanju špage. Organizirane su i akcije uređenja okoliša u suradnji sa Srednjom školom Otočac, košnja vodene trave – rese (Škarić) za potrebe Utočišta za medvjede - Kuterevo, te postavljanje staze Flora Gacke gdje svaki posjetitelj može golim okom vidjeti bogatstvo biljnog podvodnog svijeta rijeke Gacke. U suradnji sa regionalnom razvojnom agencijom Primuss fortissimus i Ekonomskim fakultetom iz Splita, Centar je 2010. godine provodio i organizirao školu pisanja projekata prema Europskoj Uniji.

ZAKLJUČAK

Smeđa pastrva poznata je među sportskim ribolovcima cijelog svijeta. Kao istinska atrakcija, ona predstavlja temelj za razvoj turizma Gacke regije. Ipak, prijetilo joj je izumiranje. Ove linije potočne pastrve u regiji nema ili se može pronaći u iznimno malom broju jedinki. Rješenje je bio kadrovski i tehnološki centar koji bi se brinuo da se to ne dogodi. I tako se iz potrebe krenulo u realizaciju ideje. Osnivači su pripremili projekt „Pastrve i turisti“ čiju je kvalitetu prepoznala Europska unija i prihvatila njegovo sufinanciranje. Vrijednost projekta iznosi 630.222,85 eura, a 75% financijskih sredstava osigurala je Europska unija. Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda osnovan je 2006. godine., a otvoren 2008., i do danas je jedini takav Centar u Europi. Kroz provedbu ovog projekta Grad Otočac, kao glavni nositelj, stvorio je uvjete za razvoj i proširenje svog imidža turističkog odredišta, imajući na umu da se turizam smatra glavnom pokretačkom snagom za razvoj grada i regije. Važnost ovog projekta leži u očuvanju autohtone potočne pastrve potvrđenog genetskog profila, te u mogućnosti poribljavanja rijeke Gacke autohtonom ribom u njenom prirodnom staništu, čime se stvaraju uvjeti za bogatiju turističku ponudu kroz razvijanje ribolovnog turizma na rijeci Gacki, širom svijeta poznatoj po potočnoj pastrvi. Ovo zauzvrat ima utjecaj na razvitak privatnog sektora, koji ostvaruje prihod i promiče razvoj dinamičnog i demokratskoga građanskog društva.

Rad Centra, prepoznao je i UNDP, te je , u 2010-toj, financijski pomogao u izgradnji multimedijalne dvorane koja se koristi za edukativne prezentacije posjetiteljima i informativno-edukacijske radionice za široku populaciju.

Centar je smješten na jednom od izvora Gacke (Pećina), te je već sada prepoznat kao turistička točka u destinaciji Gacke doline. Realizacijom projekta „Pastrve i turisti“ širi se i pozitivna turistička slika o Gacki, kao i Republici Hrvatskoj, jer nudi kompletan turistički proizvod domaćim i stranim posjetiteljima.

Centar je, do sada, pobudio veliko zanimanje kod mnogih subjekata i trenutno predstavlja jednu od najznačajnijih turističkih točaka u destinaciji Gackoj.

Kroz stalnu suradnju s Turističkom zajednicom Grada Otočca i poduzećem Gacka d.o.o. nastupa na sajmovima u RH i u inozemstvu, te na taj način stvara sliku o Centru kao mjestu koji je turistička točka Grada Otočca i Ličko – senjske županije, s naglaskom na edukaciju i turizam, što ga čini jedinstvenim i prepoznatljivim. Tijekom godina, Centar se predstavio na

ribolovnim sajmovima u Njemačkoj i Austriji (Dortmund, Minhen, Rastat, Salzburg, Furstenfeld), u Bosni i Hercegovini na sajmu Ekobis Bihać, te na turističko gospodarskim sajmovima u Puli i Biogradu na moru.

Na temelju uzgoja potočne pastrve u Centru izrađena je doktorska disertacija u Laboratoriju za ihtiopatologiju – biološke materijale u Institutu „Ruđer Bošković“ u Zagrebu, pod vodstvom dr.sc. Rozelindre Čož – Rakovac, u sklopu Sveučilišnog poslijediplomskog studija pri Biološkom odsjeku Prirodoslovno - matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Margita Jadan, Genska struktura populacija potočne pastrve (*Salmo trutta* L.) krških rijeka, 2008.

U Centru su stalno zaposlene 4 osobe, dva tehnologa, te ravnatelj i referent koji su spremni provesti projekte. U sedam godina djelovanja djelatnici Centra uspješno su proveli niz projekta, od kojih 1 financiran iz fondova Europske unije za razvoj poslovne infrastrukture (Zaklada Adris, Ministarstvo turizma – turizam bez zapreka, Zaklada za poticanje razvoja civilnog društva, Ministarstvo poljoprivrede – unapređenje proizvodnje ribe primjenom probiotika u funkciji povećanja konkurentnosti, EC PHARE 2005- BRI projekt pod nazivom 'Pastrve i turisti').

Za zaključiti je da Centar danas uspješno posluje. Posjećuju ga učenici osnovnih i srednjih škola s područja RH, te studenti s područja cijele Europe. Prošle godine imao je 1500 posjetitelja, čiji se broj svake sezone povećava. Zadaća je sve posjetitelje educirati o važnosti vode kao izvora života, o fenomenu krša, o rijeci Gacki i njezinoj flori i fauni, a posebno o potočnoj pastrvi čiju su autohtonost potvrdili znanstvenici Instituta Ruđer Bošković. Poseban značaj pridaje se važnosti očuvanja krških voda Republike Hrvatske i potrebi očuvanja njihove biološke raznolikosti, u skladu s načelima EU ekološke mreže NATURA 2000.

LITERATURA

- Dovhanj, Zlatko, Mesarić, Helena, Sikirić, Snježana, Upoznajte lokalnu i regionalnu samoupravu u Hrvatskoj, Savez Udruga gradova i Udruga općina Republike Hrvatske, Zagreb, 2008.
- Nacionalni program RH za pridruživanje EU 2006. godine, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, , Zagreb, 2006.
- Središnja jedinica za financiranje i ugovaranje (SJFU), Ministarstvo financija Hrvatska, verzija projekta „Pastrve i turisti“, Zagreb, 2007.

WEB IZVORI

- <http://www.unisoft.hr/eu-fondovi.html>, Unisoft Grupa d.o.o. (pristupljeno 18.03.2014)
- <http://pastrveituristi.otocac.hr/index.php>, Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda (pristupljeno 10.03.2014.)
- <http://www.safu.hr/hr/primjeri-eu-projekata-u-rh>, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU (SAFU) (pristupljeno 11.03.2014.)
- <http://www.mrrfeu.hr/default.aspx>, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, (pristupljeno 11.03.2014.)
- <http://www.dzzp.hr/projekti-iz-eu-fondova>, Državni zavod za zaštitu prirode, (pristupljeno 08.03.2014.)